

Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi

Journal of Academic Language and Literature

(Cilt/Volume: 6, Sayı/Issue: 4, Aralık/December 2022)

Arzu ATİK

Doç. Dr., İstanbul 29 Mayıs
Üniversitesi
arzuatik@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-0181-2492>

19. Yüzyıldan Tematik Bir Şiir Mecmuası (Milli Kütüphane 06 Mil Yz C 20)

*A Thematic Poetry Collection from the 19th Century
(The National Library 06 Mil Yz C 20)*

Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş Tarihi/Received: 13.11.2022

Kabul Tarihi/Accepted: 20.12.2022

Yayın Tarihi/Published: 30.12.2022

Atıf/Citation

Atik, A. (2022). 19. Yüzyıldan Tematik Bir Şiir Mecmuası (Milli Kütüphane 06 Mil Yz C 20). *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 6 (4), 1841-1864. <https://doi.org/10.34083/akaded.1203673>

Atik, A. (2022). A Thematic Poetry Collection from the 19th Century (The National Library 06 Mil Yz C 20). *Journal of Academic Language and Literature*, 6 (4), 1841-1864. <https://doi.org/10.34083/akaded.1203673>

Bu makale iThenticate programıyla taranmıştır.
This article was checked by iThenticate.

*Bu çalışma, [Creative Commons Atıf 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/) Uluslararası Lisansı altında lisanslanmıştır.

Öz

Milli Kütüphane 06 Mil Yz C 20 numarada bulunan mecmua, 19. yüzyılın ortalarında Hacı Bayram-ı Veli soyundan Ankaralı Müderriszade Sadullah İzzet tarafından tertip edilen, huruf-ı hecaya göre sıralanan konu başlıkları altında Farsça, Türkçe ve Arapça şiirleri toplayan tematik bir şiir mecmuasıdır. Yaklaşık 660 konu altında daha çok 17 ve 18. yüzyıl Türk ve Fars şairlerinin beyitlerini içeren mecmuada, kendisi de divan sahibi bir şair olan Müderriszade Sadullah İzzet hem kendi hem de dedesi Mustafa Şeyhî'nin şiirlerinden örnekleri de mecmuasına almıştır. Mecmua, konu başlıklarından sonra “müşkül ve gizli nükteler” içeren Farsça-Türkçe beyitler ve sadece Hezec bahrinden örneklerin verildiği bir bölüm de içerir.

Makalenin giriş bölümünde tematik mecmualara kısaca değinildikten sonra mürettip Sadullah İzzet hakkında bilgi verilip, mecmuanın şekil ve içerik özellikleri üzerinde durulacaktır. Ardından en çok örnek alınan şairlerin yaklaşık beyit sayıları ve mecmuadaki şairlerin tümü alfabetik olarak verilecektir. Ayrıca Sadullah İzzet'in ve dedesi Mustafa Şeyhî'nin mecmuadaki şiirleri üzerinde durulacak ve mecmua değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: tematik şiir mecmuası, Sadullah İzzet, Mustafa Şeyhî

Abstract

The poetry collection is recorded with the number of 06 Mil Yz C 20 in The National Library. It consists Persian, Turkish and Arabic poems according to the subject headings given in alphabetical order, organized by the Müderriszade Sadullah Izzet from Ankara, a descendant of Hacı Bayram-ı Veli, in the middle of the 19th century. Müderriszade Sadullah Izzet, who is also a poet, has included examples of both his own and his grandfather Mustafa Şeyhî's poems in the poetry collection, which contains mostly the couplets of 17th and 18th century Turkish and Persian poets under approximately 660 subjects. After this section, it also includes Persian-Turkish couplets containing "difficult and hidden subtle" and a section in which only examples from Hezej metres are given.

In the introduction part of the article, the thematic poetry collections are briefly mentioned. Then compiler of the poetry collection, Sadullah Izzet, will be introduced. Presenting the physical description and content of the poetry collection, the poets of this collection will be mentioned. In addition, the poems of Sadullah Izzet and his grandfather Mustafa Şeyhî in this collection will be emphasized and the poetry collection evaluated.

Keywords: thematic poetry collection, Sadullah Izzet, Mustafa Şeyhî

Giriş

Mecmualar, genelde bir veya birden çok yazar yahut şaire ait çeşitli şekil ve hacimde dinî, din dışı manzum veya mensur metinlerden oluşan derlemelerdir (Uzun, 2003, s. 265) şeklinde genel bir tanımını yapabilecek eserler olsalar da birçoğu tanımlamalara sığmayan, “gelenek içerisinde üretilen, en belirgin özelliği ve ortak noktası ‘derleme’ faaliyetiyle oluşturulmuş” (Gürbüz, 2012, s. 101) metinlerdir. Mecmualar hakkında Ağâh Sırrı Levend’in ve sonrasında Günay Kut’un tasnifleri bu konudaki çalışmalara yol gösterici olmuş ve Mehmet Gürbüz (2012) daha önceki tasnifleri de değerlendirdiği bir makale yazmıştır. Bu makalede “Şiirlerin konularına göre oluşturulan (tematik) şiir mecmûaları” başlığı altında son madde olarak verdiği “Farklı konularda yazılmış şiirleri içeren mecmualar” a düşülen 28. dipnotta mürettip tarafından seçilen farklı konular etrafında oluşturulmuş şiirleri derleyen mecmualar için bu başlığın geçerli bir öneri olduğunu söylenir (Gürbüz, 2012, s. 109-110). Gürbüz, kendi çalışmış olduğu Kabili’nin *Sultân-ı Hübâna Münâsib Eş’âr* adlı mecmuasının ve sonrasında benzer konularda mecmuaların farklı yüzyıllarda tertip edilmeye devam edildiğini, ilk başta sevgiliye ait unsurları içeren beyitler toplanırken, sonrasında farklı başlıklarla başka konulara da yer veren mecmuaların oluşturulduğunu belirtir (s. 109, 26. dipnot). Ayrıca Milli Kütüphane 06 Mil Yz Fb 402’de kayıtlı mürettibi belli olmayan 19. yüzyılda tertip edilmiş tematik bir mecmuanın (Kaplan & Akpınar 2021) olması da bu derlemelerin 19. yüzyılda da devam ettiğini gösterir.

Bu çalışmada 19. yüzyılın ortalarında tematik olarak tertip edilen Türkçe, Farsça ve Arapça şiirleri ihtiva eden “Mecmû’a-i Ebyât”ın mürettibi Sadullah İzzet hakkında bilgi verilecek ve mecmuanın sonunda Ahmet Talat Onay’ın mecmua hakkındaki çıkarımlarından bahsedilecektir. Ardından mecmuanın fiziksel özellikleri, içeriği ve bu hacimli mecmuadaki şairlerin adları alfabetik olarak verilecektir. Sonrasında Sadullah İzzet’in mecmuadaki şiirlerinin dökümü yapıpıp divanında olmayan şiirleri ve dedesi Mustafa Şeyhî’ye ait şiirler verilip mecmuanın değerlendirilmesi yapılacaktır.

Mürettibin Kimliği

Mecmuanın mürettibinin, kütüphane kaydında da belirtildiği gibi, Müderriszade Sadullah İzzet (ö. 1855) olduğu söylenebilir. 1792’de Ankara’da doğan Sadullah İzzet’in dedesi, bu mecmuada da şiirleri bulunan, Mustafa Şeyhî (ö. ?), babası Abdülkerim Efendi’dir (ö. 1813). 1823’e kadar Ankara ve civarında naib ve nakiblik yapan Sadullah İzzet, 1823’te İstanbul’a naib olarak atanır; burada hendese ve ilm-i nücum eğitimi alır ve 1825’te Ankara’ya döner. 1846’ya kadar Ankara ve civarında çeşitli görevlerde bulunan Sadullah İzzet, 1847’de İstanbul’a tekrar gider ama istediği mansıba ulaşamaz. 1849’da Ankara’ya geri döner ve 1855’te Ankara’da vefat eder (Atik, 2016, s. 17). Divanı (Atik 2016), Millet Yazma Eser Kütüphanesi AESRY 111’de

kayıtlı bir mecmuası¹, yine Millet Yazma Eser Kütüphanesi AEMNZ 732 kayıtlı amcası Ârif Bey'den (ö. 1829) ona intikal eden bir şarkı mecmuası ve ayrıca büyük çoğunluğu Kandilli Rasathanesi Kütüphanesi'nde bulunan astronomi ve astroloji ile ilgili eserleri vardır (Atik, 2016, s. 25-27)

Mecmuada Sadullah İzzet'in şiirlerinden ilk örnekler 1a'da ilk bölümde "li-muharririhî" başlığıyla 1'i divanda olmayan 4 kıtaya (Atik 2016, s. 528, Divanda 28-29-30. kıtalar) gelir. Sonrasında da örnek beyitlerde kendi şiirleri için "li-muharririhî, li-mürettibihi, li-mürettibihi Sa'dullâh-ı Ankaravî, li-muharririhî Sa'dullâh-ı Ankaravî" ve sadece bir beyitte "li-mürettibihi Sa'dullâh İzzet" başlıklarını kullanır. Bazı şiirlerde ise sadece "Sa'dâ, Sa'dullâh, Sa'dullâh-ı Ankaravî" başlıkları vardır.² Sadullah İzzet'in kendi şiirlerinde hem mürettib, hem muharrir, hem de sadece mahlaslarını vermesi, hatta 11b'de "Tâc u külâh" bölümünde ise "1252'de muqaddem püşide olunan 'azîmü'l-heykel kavuqlara yasağ olduğda Ankaravî Sa'dullâh'ın inşâd eylediği kıt'adır" başlığıyla başka bir kişiden bahsediyormuşçasına alması mecmuanın mürettibi konusunda soru işareti uyandırır. Nitekim mecmuanın sonundaki koruyucu yaprakta Ahmet Talat Onay'ın bir sayfalık değerlendirmesinde bu mecmuanın Ankaralı Sadullah İzzet Efendi tarafından hazırlanmış olduğunu, sonradan Müderriszadelerden şair Şeyhî Mustafa Efendi hafidlerinden İzzet Efendi tarafından ilaveler yapılarak istinsah edilmiş veya büyük ihtimalle ettirilmiş olduğunu, beyitlerin üzerindeki ifadelerden mürettibin Sadullah, müstensihin de İzzet Efendi olabileceğini, kendisi de şair olan İzzet'in imla ve vezin hatası yapmasının kabul edilemez olduğundan muhtemelen bir hattata istinsah ettirildiğini söyleyerek Sadullah ve İzzet'in ayrı kişiler olduğu sonucuna varır. Sonrasında *Osmanlı Müellifleri*'nden Sadullah İzzet'le ilgili kısmı alıntılar. Bu kısımda Bursalı Mehmet Tahir bu mecmua ve Millet Yazma Eser Kütüphanesi, AESRY 111'deki mecmuayla ilgili ayrıntılı olarak şunları söyler:

Hurûf-ı hecâ tertîbi üzere müretteb iki büyük cildi hâvî mecmûa-i müntehabâtı vardır ki hatt-ı destiyle muharrer yegâne nüshası hafidleri Gâlib Bey'de mahfûz olup cild-i evveli Osmânlı ve Fars şuarâsının eşârını câmidir (3/272).

Bursalı Mehmed Tahir, devamında ikinci cildin içeriğinden de bölüm başlıklarını verecek şekilde ayrıntılı bahsettiğine göre bu eserleri görmüş olmalıdır. Fuat Bayramoğlu'nun (1983) tahminine göre Bursalı Mehmet Tahir Ankara'da Galib Bey (ö. 1914) ile tanışmış ve bu bilgileri ondan almıştır (s. 118). Bursalı Mehmet Tahir'in bahsettiği "huruf-ı heca tertibi üzere müretteb" Osmanlı ve Fars şairlerinin şiirlerinin olduğu mecmuanın birinci cildinin bu olduğunu söylemek yanlış olmaz kanaatindeyiz. Ahmet Talat Onay bu defterin Sadullah İzzet'in hatt-ı destiyle olmadığını, mecmuanın

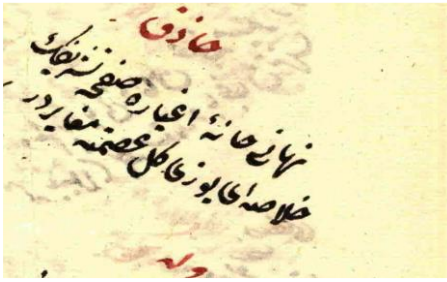
¹ Bu mecmua tarafımızca ayrı bir makalede incelenecektir.

² Divanda bu mahlasların dışında Sa'd, 'İzzet ve Farsça bir gazelinde Sa'dullâh 'İzzet mahlasını da kullanır (Atik, 2016, s. 73).

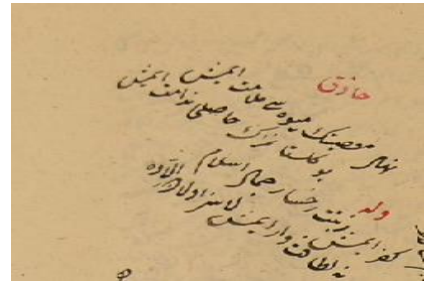
birinci cildi değil, ondan istinsah edilmiş bir nüsha olduğu düşüncesindedir. Ayrıca mecmuanın istinsah tarihi hakkında da şöyle bir fikir yürütür: “Bu defterin 55-60 sene kadar evvel istinsah edildiğini meşhur şair Nef’î-i sâni Üsküdarlı Hakkı Bey’in de bir beyti bulunmasından istidlal ediyorum.”

Notun altındaki tarihten 22.10.1942’de yazıldığı bilinen bu değerlendirmeden 60 sene öncesi 1880’lere denk gelir. 1823 doğumlu olan Hakkı Bey’in (ö. 1895) 20’li yaşlarda şiir yazabileceği düşünülürse Sadullah İzzet, İstanbul’da bulunduğu 1847-1849 yıllarında Hakkı Bey’le tanışmış veya şiirlerini görmüş, bu mecmuaya almış olabilir.³ Böylece mecmuanın 1855 öncesi, Bursalı Mehmed Tahir’in bahsettiği gibi Sadullah İzzet hayattayken onun tarafından tertip ve istinsah edildiği söylenebilir.

Ayrıca Millet Yazma Eser Kütüphanesi AESRY 111 numaradaki mecmuanın Sadullah İzzet tarafından istinsah edildiğini düşündüğümüzden iki yazı karşılaştırıldığında aralarında benzerlikler bulunmakla birlikte bazı farklılıklar da göze çarpar. Bu mecmuada diğer mecmuaya göre daha kalın bir kalem kullanılımasının bu farklılıklara neden olduğu düşünülebilirse de başka bir elden çıkmış olabileceği de ihtimal dâhilindedir. Uzmanlık alanımız olmadığından her iki mecmuadan örnek vermekle yetiniyoruz:

68b

AESRY111 237a

Mecmuanın Fiziksel Özellikleri

Mecmua, Milli Kütüphane 06 Mil Yz C 20 numarada “Mecmua-i Ebyat” adıyla kayıtlıdır. Kütüphane kaydına göre siyah pandizot kaplı mukavva ciltli, 360x240 - 290x160 mm. ölçülerinde 135 yapraktan oluşan mecmua “Sadullah İzzet Efendi Ankaralı” adına kayıtlıdır. İlk varaklarda satır ve sütunlarda düzensizlik hakimdir, 11a’dan itibaren dört sütun halinde değişen satır sayısı ile beyitler yazılır. Yer yer sütun aralarında da beyitler vardır. Konu ve şiir başlıkları kırmızı mürekkeple, beyitler siyah mürekkeple rika özellikleri taşıyan bir hatla yazılır. Bazı şiirlerde bazen kırmızı bazen siyah mürekkeple “mükerrer” kaydı düşülmüştür. Sonrasında ise kurşunkalemle bazı

³ Bu beyit mecmuada 104b’de “Vaḥşet” bölümündedir.

beyitler işaretlenmiş, konu başlıkları 10b'ye kadar numaralandırılmış, şiirlerde bazı düzeltmeler yapılmıştır. 1a'da kütüphane numarası olan Yz C20 kurşunkalemle yazılmıştır. Aynı numara baştaki koruyucu yaprağın b yüzünde de yazılıdır, ayrıca burada muhtemelen dolmakalemle rika hatla “Bu defter hakkındaki mutalaat son sahifelerdedir” ibaresi vardır. 1b'de Latin harfleriyle kurşunkalemle “15.X.1963” tarihi ve sahafın adı “Sat.: Ali Özsoy” şeklinde mühürle basılıp çıkmayan yerler kurşunkalemle yazılmıştır. Eser 1a'da başlayıp 135a'da sona erer. 135b'de Sâib'den siyah mürekkeple, ince bir kalemle yazılmış Farsça beyit, kurşunkalemle “Üsküdar Vildan Efendi” ve bir dükkânın tahliyesiyle ilgili 3 kere yazılmaya çalışılmış ibare, kırmızı mürekkepli bir mühürle basılı düz ve ters 27 Ocak 1964 tarihi, sayfanın cilde yakın kenarında yine kurşunkalemle “Fi: 75.00 TL” ibaresi yazılıdır. Arkadaki koruyucu yaprağın b yüzünde baştaki koruyucu yaprakta belirtilen defter hakkında malumat ibaresiyle aynı hatla yazılmış “22-10-942 Çankırılı Giresun Mebusu Talat Onay” imzasıyla mecmua hakkında bir değerlendirme bulunur.

Mecmua muhtemelen tekrar ciltlenmiş ve ciltlenirken de bazı yapraklar hem başta hem de sonda karıştırılıp yanlış ciltlenmiştir. 1b'de başlaması beklenen mecmuanın 1a'da başlaması ciltlenirken sahibiyet ve benzeri kayıtların olduğu yaprak/ların da çıkarılmış olduğu düşüncesini akla getirir. Mecmua 1a'da şöyle başlar:

Evşâf-ı Şerif-i Hazret-i zü'l-Celâl ve Münâcât u Tevhîd ü Tahmîd

Hâletî

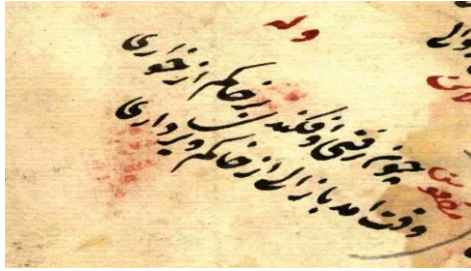
Varup bir bâba mensûb oldı herkes ey gönül sen de

Der-i devlet-me'âb-ı lutf-ı Hâkka intisâb eyle

Kilid-i kufl-i ümmüdüm koma destinde mahlûkuñ

İlâhî kendi dest-i kudretünle feth-i bâb eyle

135a'da Müştak-ı İsfahani'den (ö. 1757 [?]) Farsça bir beyitle biter:

Mecmuanın İçeriği

Mecmua konuya göre tasnif edilmiş bir mecmuadır. Yaklaşık 660 konu başlığı altında yaklaşık 470 şairin 13.000'den fazla beytini içerir. Huruf-ı hecaya göre sıralanan konu

başlıkları genellikle Farsçadır. “Evşâf-ı evliyâ’ullâh ve ehl-i Hâk”, “Iyş u ‘işret”, “Lehv ü lu’âb”, “Vüzerâ vü vükelâ”, “Vuḥûş u ḥuyûr” başlıkları dışında her konunun altında örnek beyitler verilmiştir. Farsça ve Türkçe beyitlerin yoğunlukta olduğu örneklerde yer yer Arapça şiirler de bulunur.

Konu başlıkları 1a’da “Evşâf-ı Şerîf-i Hâzret-i zü’l-Celâl ve Münâcât u Tevhîd ü Tahmîd” ile başlar, ardından “Evşâf-ı Şerîf-i Hâzret-i Habîb-i Hudâ şalla’llâhu ‘aleyhi ve sellem ve enbiyâ’-i i’zâm ‘aleyhimü’s-şalavâtü ve’s-selâm” başlığı gelir. Sonrasında dört halifenin, imamların(1b), mezheb imamlarının(1b) işlendiği konu başlarına “evşâf” getirilerek başa alınır. Böylece mürettibin tematik mecmuasını klasik tertibe uygun bir eser gibi hamdele, salvale, dört halifenin övgüsüyle başlattığı söylenebilir. Bunlardan farklı olarak 1b’de kitaplarla ilgili bölüm “Evşâf-ı kütüb ve esâmî-i kütüb” başlığıyla gelir ve bu bölümde sadece Mustafa Şeyhî’nin 19 beyti alınır. 2a’dan itibaren “İmân u İslâm u küfr ü dîn”, “İdrâk u âgâhî”, “Ebr ü âfitâb u mâh” gibi elif harfiyle konu başlıkları altında örnek beyitler vermeye başlanır ama 3a’da muhtemelen yanlış ciltlemeden dolayı “pîrehan”le ilgili beyitler gelir ve sayfanın başına farklı bir hatla muhtemelen mecmuayı inceleyen Talat Onay tarafından iki çizgi arasında “pîrehan” yazılmıştır. Bu beyitler 10b’nin sonunda “Beden ü pîrehan” başlığından sonra gelmelidir. 4a’da konular elif harfiyle devam etse de karışıklık 9a’ya kadar sürer.

Mecmuada bazı şiirlerin/beyitlerin başında şair ismi yerine sadece “Lâ” yazılıdır ama bu ibare şiirlerin söyleyeninin belli olmadığı anlamına gelmez. “Lâ” başlıklı bu şiirlerin bir kısmına sonradan şair isimleri kurşunkalemle yazılmıştır. Muhtemelen bu ibare mürettibin şiirlerin şairlerini bilmediğini veya emin olmadığını, aldığı kaynakta da yazmadığını gösteriyor denilebilir. Mecmuada şairi belli olmayan şiirler için gelenekteki “Lâ-edrî” başlığının da kullanıldığını görülür.

Mecmuada şiir örnekleri çoğunlukla beyit şeklinde olsa da kıta, murabba, rubai, mesnevi, kaside ve az da olsa mısraların olduğu görülür. Ayrıca bazı alıntılarda hangi eserden alındığı veya ne hakkında olduğu başlıkta belirtilir. Örneğin “ez-Bostân, Hümâyün-nâme, Timur-nâme-i Hâtifi, Rüşdî Efendi der-ḥaḥḥ-ı Kethüdâ Emîn Ağa, Şâh Şücâ’ der-vaşf-ı beng, ez-Ḥusrev ü Şîrîn-i Sâlim, ez-kaşîde-i Hâkânî” gibi.

110b’de “Yekfî” başlıklı bölümde Riyâzî, Vehbî ve Âgâh’dan alınan şu üç beyitle konu başlıkları biter:

Riyâzî

Nice bir ey dil-i gümrâh-ı tebâhî nice bir

Nice bir itmeyesin zîkr-i İllâhî nice bir

Vehbî

Yetişür pend ise de lâf ise gavgâ ise de

Bu kadar gülgüle-i hü-yı sūhan hây-ı sūhan

Āgāh

Şeyh-i şehriñ hānķāh-ı huşkına hasret miyüz

Bāğ-ı cennet gibi bir mey-hānemüz vardur yeter

111a'da mecmuanın yapısı değişir. Birinci sütunda ilk olarak “Kemālpāşazāde, Veysi, Nihāli, Lā” başlıklı beyit ve “mışra‘-ı Şāhidī” başlıklı içinde “iñen” geçen şiirler alınır.

Er iseñ pīre-zen-i dehre iñen aldanma

Āteş-i hīlesine key şaķın anuñ yanma

Kemalpaşazade'den olduğu söylenen bu beytin yanına şöyle bir not düşölür:

“İñen lafzı Türkidir ammā fi zamāninā lisānımızda musta‘mel olmayıp metrük olmuş bir lügat-i Türki olmağla Türki lügati olan Abuşka nām kitābda dağı bulamayıp ve gördüğüm ebyātda dağı sibāk u siyāk qarinesiyile fehmedimedigimden ma‘nāsı bulunmak için bu beytleri yazdım.”

Şāhidī'den alınan mısranın altına düşölen notta “Şāhidī şerhlerine dağı baķdım ne ma‘nāya olduğunu yazmamışlar.” der.

“Lā” başlıklı son beyit olan aşığıdaki beytin altına “İmdi iñen lafzında ‘şāķın ya‘nī el-hāzer’ ma‘nāsı münfehim oluyor” yazılmıştır.

Çün şubh⁴ olunca bellü olur yüzi qarası

Germ olmasun o hüsn-ile ey māh iñende şem’

İkinci sütunda ise “Her māddeye ve her eşyāya münāsib ve maşşüş olup üzerine yazılan beytler ve ebyāt-ı müteferriķadır” denerek “Ĥarfü‘l-elif” başlığı atılmış, tamamı Sadullah İzzet'in divanda da olan “Kāpı, Hinto Araba, yüz yasdığı, perde beytidir” başlıklarıyla 4 ve “li-muħarririhī” başlıklı 2 beyit, “Zahr-ı kitāb, mürekkeb beytidir” başlıklı Farsça 2 beyit, “Yelpāze” ve “Kezālik” başlıklarıyla 2 beyit alınmıştır.

111b ve sonrasında bu örnekler devam etmez, sadece “Ĥarfü‘l-bā, ĥarfü‘t-tā, ĥarfü‘ş-sā, ĥarfü‘l-cīm” gibi başlıklar yazılmıştır. Arada boş sayfalar da vardır (112a-113b, 115a-121b boş).

122a'da farklı olarak elif yerine “Ĥarfü‘l-bā” “Ĥarfü‘t-tā” başlığı ile “be ve te” kafiyesinden yanlarında kırmızı mürekkeple çoğunlukla 3 ve 2 noktalı Farsça beyitler vardır. Bu bölümün 128a'da Farsça “Dīvān-ı ebyāt-ı müşkile-i Fārsī çünān ki sī noķta-i surĥ dāred ān beyt müşkil est ve ān beyt ki dü noķta dāred der-ān beyt nükte-i ĥafiyye hest” başlığıyla “Ĥarfü‘l-elif”le başladığı görülür. Bu bölümün ciltleme esnasında karışan varaklarının doğru sıralaması şu şekilde olmalıdır: 128, 122, 123, 124, 126, 127, 129, 130, 131, 132, 125, 133, 134, 135. Bu bölümde bazı harflerin altı boştur, sadece

⁴ Mecmuada kelime muhtemelen dalgınlıkla “şabāh” şeklinde yazılmıştır.

başlıklar vardır (131b-133b). “Müşkil” olarak işaretlenen bazı beyitlerin yanına bazen bir kelime bazen daha uzun açıklamaların yapıldığı görülür. 125a’da “kâf” kafiyesiyle birlikte Farsça beyitlerin yanı sıra Türkçeler de alınır. 125b’de “vāv” kafiyesi boştur, “hā” ve “yā” kafiyesinde sadece Türkçe örnekler vardır.

Bu bölüm de 133b’de “ḥarfü’l-vāv, ḥarfü’l-hā, ḥarfü’l-yā” başlıkları ile biter, ardından “leff [ü] neşr-i müretteb ve leff [ü] neşr-i müşevveş” başlığı altında Tâbi‘â-yı Kûmî[?]⁵’den 2, Necibâ’dan 1 Farsça ve Hâmid’den 1 Türkçe beyit örnek olarak verilmiştir.

134a’da “Ebyât-ı müteferriḳa ez-evzân-ı müteferriḳa” başlığı altında “Baḥr-i hezec”ten Nâbi, İsmetî, Nâilî, Mezâkî, Lâ, Lâ-edrî başlıklı Türkçe beyitler, 134b’de Seyyid Vehbî, Sünbülzâde Vehbî, Nazîm, Nâilî, Rüşdî, Sâbit’ten Türkçe, Hâfız’dan kenarlarında vezinleri yazılı 9 Farsça beyit, üstten oldukça yıpranmış ve su lekeleri olan 135a’da yine kenarlarında vezinleri yazılı Hâfız’dan 4, “Lâ” başlıklı 1 ve Müştâk’dan 3 Farsça beyitle mecmua sona erer.

Mecmuadaki Şairler

Mecmuanın en dikkat çekici yanlarından biri birçok Türk ve Fars şairi bir arada bulundurmasıdır. 11. yüzyıldan 19. yüzyıla kadar geniş bir yelpazede yaklaşık 470 şairin 13.000’den fazla beytini içeren mecmuada özellikle hem Türkçe hem Farsça şiir örneklerinde 17 ve 18. yüzyıl şairlerinin yoğunlukta olduğu görülür. Mecmuada Hâfız, Sadî, Fuzûlî, Bâkî gibi klasik şairlerden örnekler olsa da sebk-i Hindî ve hikemî şiirin temsilcisi şairler ön plandadır. Sâib-i Tebrizî⁵ (ö. 1676) 400’e yakın, Kelîm-i Kâşânî (ö. 1651) 300 civarı ve Nâbî (ö. 1712) 350 civarı beyitle mecmuada en çok şiiri bulunan şairlerin başında gelir. Diğer Farsça yazar şairlerden Nazîrî’den (ö. 1612) 150 civarı, Muhlis’den (ö. ?) 120 civarı, Hâfız’dan (ö. 1390) 120 civarı, Şevket’ten (ö. 1700) 100 civarı, Selâm-i Tahranî’den (ö. 1647) 70 civarı, Tâlib-i Âmulî’den (ö. 1626) 70, Neş’e mahlaslı Abdürrezzak’tan (ö. 1745 [?]) 50 civarı, Şâpûr’dan (ö. ?) 40, Firdevsî’den (ö. 1020) 40 civarı, Sadî-i Şirâzî’den (ö. 1292) 30 civarı beyit örneği vardır.⁶

Türk şairlerden Nâbî’den sonra en çok örnek beyit alınan şairler ve yaklaşık beyit sayıları şöyledir: Âgâh (ö. 1728) 180, Râşid (ö. ?) 150, Râgıb Paşa (ö. 1763) 150, Belîg (ö. 1760-61) 110, Nevres (ö. 1762) 100, Hâzık (ö. 1763) 90, Âtîf (ö. 1742) 90, Nâilî (ö. 1666) 60, Hâmî (ö. 1747) 60, Kâmî (ö. 1724) 40, Arpaeminizâde Sâmi (ö. 1734) 40, Nedîm (ö. 1730) 30, Sâbit (ö. 1712) 30.

⁵ Mecmuada sürekli “Sâyib” şeklinde yazılır.

⁶ Mecmuada Farsça örnek beyitleri bulunan şairlerin birçoğunun Ziya Paşa’nın *Harabat*’ında da bulunması bu şairlerin 19. yüzyıl Osmanlı şairleri tarafından bilinen ve okunan şairler olduğunu gösterir diyebiliriz. *Harabat*’taki şairlerin listesi için bk. Şadi Aydın (2015), Ziya Paşa’nın *Harâbât*’ında Fars şiiri ve Farsça söyleyen şairler, *Nüsha* (41), 162-165.

Mecmuada adları geçen şairler aşağıda alfabe sırasına göre verilmiştir. İsimleri/mahlasları verilen şairlerin yanına parantez içinde mecmuada geçen beyitlerin dilini belirtmek üzere Türkçe için T, Farsça için F, Arapça için A kısaltması kullanılmıştır.

Abdal (F), Abdullah Halî (F), Abdülkerim Sâmî'î (T), Abdülmevla (F), Abdülvehhab (F), Abdüssamed (F), Adlî, Sultan Bayezid (F), Âfitabî (T), Âgâh (T), Ahdî (F), Âhî (T), Ahmed Paşa (T), Ahmed Süheyli (F), Ahmedî (T), Ahmed-i Âmidî (T), Aka Rıza (F), Âlî (T), Ali Kâşî (F), Ali Nâkî (F), Ali Sabit (F), Ali Saniî (F), Ali Şir Nevayî (F), Alican (F), Ankâ (T), Ammî (F), Ârif Süleyman Bey (T), Ârifî (F), Ahmed-i Buharî (F), Molla Cafer (F), Âsafî (F), Âsım, Çelebizade (T), Asıl (F), Assâr (F), Âşık Paşa (T), Atayî (T), Âtîf (T), Attar (F), Âzerî (F), Âzim (T), Azimâ (F), Aziz (T), Azlî (F), Azmî (F-T), Baba Vâsîh (F), Bahayî (T), Bahrî (T), Bâkî (T), Basirî (T), Behcet (T), Belig (T), Benayî (F), Berkî (T), Besim (T-F), Beyanî (T), Bezmî (F-T), Bîdil (F), Bîhod (F), Cafer (T), Câmî (F), Câmî (T), Câzim (T), Celal (F), Celeleddin Devvanî (F), Cem'î (T), Cemalî (T), Cenâbî (T), Cevherî (F), Cevrî (T), Cihan Hatun (F), Cinanî (F), Dâniş (F), Derviş Deheki (F), Derviş Sayyâd (T), Derviş Yusuf (F), Dervişî (T), Dürrî (T), Ebu İshak (A), Ebu Nüvas (A), Ebu Türab (F), Edayî (F), Edîb (T), Edîbî (T), Efdal (F), Ehlî-i Şirâzî (F), Emîn (T), Emînî (F), Emîr (F), Emîr Vâlihî (F), Emîrî (T), Enverî (F), Erdebilî (F), Esad (T), Eser (F), Esîr (F), Eşref (F), Fahr-ı Râzî (F), Fâik (T), Fâiz (T), Fakîrî (F), Fânî (F), Fasîh Dede (T), Fâyizî (T), Fâzıl (T), Fehîm (T), Fennî (T), Feth Ali (F), Fethî (T), Fethullah (F), Fettâhî (F), Fevrî (T), Feyyâz-ı Lâhicî (F), Feyzî (F), Feyzî (T), Fursat (F), Fıtnat Hanım (T), Figânî (F), Fikrî (T), Firdevsî (F), Fûrkatî (F), Fuzûlî (T), Gâlib, Defterdar (T), Gâlib, Şeyh (T), Gânî-i Keşmîrî (F), Gayret (F), Gayretî (F), Gazâlî (F), Gıyaseddin Kemâl (F), Gubârî (T), Hâcû-yı Kirmânî (F), Hâdî (F), Hâdim (F), Hâfiz-i Şirâzî (F), Hâkânî (T), Hâkânî-i Şirvânî (F), Hakîm (F), Hakkî, İsmailpaşazade (T), Hâletî, Azmîzâde (T-F), Hâlî (T), Halilî (T), Halîm (T), Hamdî (T), Hâmî (T), Hanîf (T), Hasan (F), Hasan Çelebi (T), Hasan Han (F), Hasret (F), Hâşim (T), Haşmet (T), Hâtemî (T), Hâtem-i Kâşî (F), Hâtifi (F), Hatmî (T), Hayâlî (F), Hayâlî (T), Hayâtî (T), Haydar (F), Haylî (T), Hayret (T), Hayretî (T), Hayyâm (F), Hâzık (T), Hazin (F), Hemedânî (F), Hevâyî (T), Hired (F), Hidâyet (F), Hilâlî (F), Hilâlî (T), Hilmî (T), Himmetzâde (T), Humâyûn (F), Husrev (F), Hücet Han (F), Hüdâyî (T), Hüseyin-i Vâiz (F), Itrî (T), İbrâhîm-i Irâkî (F), İcâz (F), İhsân (F), İmâ (F), İmâm Şâfi'î (A), İmâmî (F), İnâyet Han (F), İshak (T), İsmet (F), İsmetî (T), İsmetullah (F), İzzet Ali Paşa (T), İzzetî (T), İzzetî, Vişnezâde (T), Kadî Abdülvehhab (F), Kadî İnâyet (F), Kadrî (T), Kâkâ-yı Kazvînî (F), Kalender (F), Kâmî (T), Kânî (T), Kâsım Bey, Afşar (F), Kâsım-ı Envâr (F), Kâsım-ı Meşhedî (F), Kâsımî (F), Kassâb (F), Kâşif (F), Kâtibi (F), Kavsi (F-T), Kâzım (F), Kelîm (F), Kelîm-i Eyyûbî (T), Kemâl-i Hocendî (F), Kevserî (F), Kismî (F), Kirmânî (F), Kudsî (F-T), Kudsîzâde (T), Kurbî (F), Lâyih (T), Lem'î (F), Lisânî (F), Mahmûd Agazâde (T), Makâlî (T), Meczûb (F), Medihî (T), Mehdi Han (F), Mehmed Efendi (T), Melik Şâhruh (F), Melik-i Kûmî (F),

Mesihâ-yı Kâşî (F), Mesûd (F), Mevlana Celaleddin-i Rûmî (F), Mevlâ (F), Mezâkî (T), Mîhrî (F), Mîr Abdullah (F), Mîr Fedâyî (F), Mîr Huzûrî (F), Mîr Kıvâmeddin (F), Mîr Muhammed (F), Mîr Necât (F), Mîr Nureddin (F), Mîr Sadreddin (F), Mîr Takî (F), Mîrzâ Mahmûd (F), Mîrzâ Mugiz[?] (F), Mîrzâ Remzî (F), Mîrzâ Bâkır (F), Mîrzâ Bâkî (F), Mîrzâ Davud (F), Mîrzâ Fasîhî (F), Mîrzâ İbrâhîm (F), Mîrzâ Ulug[?] (F), Molla Mahmûd (F), Mûcib (T), Muhammed Gilânî (F), Muhammed Hüseyin Sultan (F), Muhibbî (T), Muhlis (F), Muhsin Mîrzâ (F), Muhteşem-i Kâşî (F), Muhyiddin Seyyidî (A), Muîneddin (F), Muînî (T), Mukîmî (F), Musaib (F), Mustafa Bey (T), Mülhimî (F), Münib (T), Münif (T-F), Müstakimzâde (T), Müşfikî (F), Müştâk-ı İsfahânî (F), Müştâk (T), Nâbî (T-F), Nâdim (F), Nâfi (T), Nâfiz (T), Nâhifî (T), Nâilî (T), Naîm (F), Naîmâ (T), Nakî-i Kemreî (F), Nâmî (T), Nâmî-i Buhârî (F), Nasır Ali (F), Nâsih (F), Nâşid (T), Nazîm (T), Nazîrî (F), Nazmî (T), Nebâtî (F), Necâtî (T), Necîb (T), Necîbâ (F), Necmeddin (F), Nedîm (T), Nefî (T-F), Nergîsî (F), Nesîb-i Mevlevî (T), Neş'e, Abdürrezzak (F-T), Neş'et (T-F), Nev'î (T), Nev'î (F), Nevâ (F), Nevres (T-F), Neylî (T-F), Nihâlî (T), Nisârî (F), Nizâm, Şeyh (F), Nizâmî (F), Nizâmî (T), Nizârî (F), Nûrî (T), Nüzhet (T-F), Okçızâde (T), Osmân Necîb (T), Ömer Ârif Efendi (T), Örfî (F), Pîrî Paşa (T), Râbit (F), Râgıb Paşa (T), Rahîmî (T), Rahmî (T), Râkım (F-T), Râsih (T), Râsim (F-T), Râşid (T), Râtîb (T), Râzî (F), Refî' (F), Refîk (F), Remzî (T), Rızâ (F), Rızâyî (T), Rifat (F), Rûdegî (F), Rûhî (T), Rüşdî (T), Sabâ-yı İsfahânî (F), Sâbit (T), Sabrî (T), Sabûrî (F), Sâdık (F), Sadî (F), Sadullah İzzet (T-F), Safî (T), Safî Kuli Han (F), Sâib (F-T), Saîd (T), Saîd-i Eşref (F), Sâkıb (T), Kemâlpaşazâde (T), Salîh-i Tebrîzî (F), Sâlik Dede (F), Sâlim (T), Sâlim-i Semerkandî (F), Sâmi, Arpaeminizâde (T), Sâmit (F), Saydî, Mîr (F), Selîm-i Tahranî (F), Selmân (F), Senâyî (F), Sermed (T), Servet (T), Setrî (T), Seyfî (F), Seyyid La'lî (A), Seyyid Vehbî (T), Sırrî (T), Sipâhî (T), Sudî (F), Sultan Ali (F), Sultan Bâyezîd (T), Sultan Saîd (F), Sultan Selîm (T-F), Hasîb (T), Sultan Selîm (3. Selim) (T), Sultan Veled (F), Sultan Murâd (T), Sûret (F), Sünbülzâde Vehbî (T), Sürûrî (T-F), Şah İbret (F), Şah İsmâil (F), Şah Şücâ (F), Şâhidî (T), Şah Tahmasb (F), Şâkir (T), Şâkir-i Tahranî (F), Şâmî (T), Şânî (F), Şâpûr (F), Şebîhî (F), Şefî (F), Şefiâ (F), Şehdî (T), Şehîdâ (F), Şehrî (T), Şehzade Korkut (F), Şemseddin el-Beyhakî (F), Şerîf (F), Şevket (F), Şeydâ (F), Şeyhî Mustafa (T), Şifâyî (F), Şinâsî (T), Şuhûd (F), Şuûrî (F), Şükûhî (F), Tâbi'â-yı Kûmî [?] (F), Tab'î (T), Tâcî (T), Tâhir (F), Tahûrî (F), Tâlib-i Âmulî (F), Tâlib-i Brusevî (T), Tarzî (T-F), Taybî (T), Tebrîz-i Zülfî [?] (F), Tecellî (F), Tesîr-i Tebrîzî (F), Teslîm (F), Tıflî (T), Tûtî (F), Ubeyd Han-ı Özbek (F), Ubeyd-i Zâkânî (F), Ulvî (T), Unsûrî (F), Unvân (F), Ümidî (T-F), Vahid (F), Vahîd (T), Vahşî (F), Vâkıf (T), Vâlî-i Âmidî (T), Vâsık (F), Vassâf (F-A), Vecdî (T), Vechî (T), Velî Rüşdî (T), Veysî (T), Vilâyetî (F), Yahyâ (T), Yesârî (F), Yûsuf (F), Yümnî (T), Yüsrî (T), Zahîr-i Fâryâbî (F), Zâtî (T), Zekî-i Hemedânî (F), Zemaşerî (A), Ziyâ-yı Tebrîzî (T), Zuhûrî (F).

Sadullah İzzet'in ve Mustafa Şeyhî'nin Mecmuadaki Şiirleri

Bu bölümde kendisi de şair olan, mecmuanın mürettibi Sadullah İzzet'in şiirlerinin hangi bölümlerde, hangi başlıkla ve divanında nerede olduğu verilmiştir. Buraya divanda olmayan şiirleri ve müşkül-nükteli beyitleri alınmıştır.

Sadullah İzzet'in şiirlerinden ilk örnekler 1a'da ilk bölümde "li-muḥarririhi" başlığıyla biri divanda olmayan 4 kıtaya (Divanda 28-29-30. kıtalar) gelir. Divanda olmayan kıta şöyledir:

*Zātın şenā zātına ḥās yā Allāh
Kādir degiliz şükürün edāya billāh
Biz etmiş iken bunca ḥatā vü 'iṣyān
Bulduk diyecek nuḫkı da ḥamdü lillāh*

2b'de "Āh" başlığı altında "Sa'dā" başlıklı divanda 32. müfret olan beyit, 3b'de "Berf bārān u kaḫṭ-ı bārān u ebr"de "Sa'dullāh" başlıklı, divanda 43. ve 11. müfretler olan 2 beyit, 6b'de "Eşer" bölümünde "Sa'dā" başlıklı, divanda 34. müfret ve aynı zamanda G 218/7'deki beyit ve 33. müfret olan 2 beyit ufak değişikliklerle alınmıştır. 11a'da "Te'essüf" başlıklı bölümde bu sefer "Sa'dullāh" başlıklı divanda 44. müfret ve G 302/2 olan beyit gelir. 11b'de "Tāc u külāh" bölümünde ise "1252'de muḫaddem pūşide olunan 'azümü'l-heykel ḳavuḳlara yasaḡ olduḡda Anḳaravī Sa'dullāh'ın inşād eylediḡi ḳıṭ'adır" başlığıyla divanda da 5. kıta olan şiir alınmıştır. 12a'da "Taḫsīn ü taḳbīḫ" bölümünde ise "Sa'dullāh-ı Anḳaravī" başlığı ile divanda 45. müfret olan beyit gelir. 13a'da "Tesāvī vü teḳābül" bölümünde "Sa'dullāh" başlıklı beyit, divanda 41. müfret ve G 159/3. beyittir. 16a'da "Cem'iyet der-beyt" bölümünde "Rubā'i-i Sa'dullāh-ı Anḳaravī" başlıklı divanda "Mukataat ve Rūbai" altında 6. şiir, 23b'de "Ḥumḳ u belāhet" bölümünde "Sa'dullāh-ı Anḳaravī" başlığıyla, divandaki 46. müfret, aynı sayfada "Ḥinnā"da ise aynı adla, divandaki 47. müfret, 24a'da "Ḥadāset-i sinn ü tıflı" bölümünde yine aynı başlıkla, divandaki 48. müfret ve G 280/8. beyit, aynı sayfada "Ḥamle vü ḫücum" bölümünde yine aynı adla divandaki 49. müfret, 27a'da "Ḥulūş"da divandaki 50. müfret ve G 329/6. beyit, 27b'de "Ḥulḳ u ḫüy-ı nīk ü bed" bölümünde divandaki 51. müfret, yine aynı sayfada "Ḥande-i maḫbūb"da "li-muḥarririhi" başlığıyla divandaki 52. müfret ve G 200/2. beyti, 30b'de "Dānisten-i āḫir-i kār ez-evvel" yine "li-muḥarririhi" adıyla divandaki 53. müfret ve 326. gazelin 4. beyti, 31b'de "Du'ā" bölümünde aynı başlıkla ufak değişikliklerle divandaki 54. müfret, 34a'da "Dünyā vü şuḡl-i dünyā" bölümünde "Sa'dullāh-ı Anḳaravī" başlığıyla divandaki 55. müfret ve G 134/5. beyit alınmış ve arada altına "Bunuñ mefād-ı ma'nevīsi sebḳat eylediginden taḫarrī olundı" yazılmıştır. 35a'da "Riyāset"te aynı başlıkla divandaki 57. müfret ve G 365/5. beyti, 35b'de "Raḳīb" bölümünde divandaki 58. müfret, 37b'de "Reftār u ḫırām" başlıklı bölümde divandaki 56. müfret vardır. Aynı sayfadaki "Rüşvet" bölümünde "li-muḥarririhi" başlığıyla verilen beyit hem divandaki 59. müfret, G 327/6. beyti ve hem de Millet Yazma Eser Kütüphanesi AESRY 111'deki

mecmuada “li-muharririhî”l-fakîr İzzet” (29a) başlığı ile mevcuttur. 39a’da “Râstî vü keci” bölümünde ise “Sa’dullâh-ı Ankaravî” başlığıyla divandaki 60. müfret, 43a’da “Sâde-levhî” bölümünde divandaki 61. müfret, 47a-b’de “Sevdâ vü cünûn u dîvâneğî” bölümünde divandaki 62 ve 63. müfret, 48b’de “Sâkî vü sâgar u mey ü câm”da divandaki 64. müfret, 50b’de “Şâdî vü endüh” bölümünde “li-mürettibihi Sa’dullâh-ı Ankaravî” başlıklı divandaki 65. müfret, yine aynı sayfada “Şitâ vü hazân” bölümünde aynı başlıkla divandaki 66. müfret, yine aynı başlıkla 52b’de “Şem’ ü pervâne” bölümünde divandaki 67. müfret, 54a’da “Şüret ü taşvîr” bölümünde “li-muharririhî” başlığıyla divandaki 68. müfret ve “li-muharririhî Sa’dullâh-ı Ankaravî” başlığıyla divandaki 69. müfret, 54b’de “Şihhat u maraz” bölümünde “li-mürettibihi Sa’dullâh-ı Ankaravî” başlıklı, divandaki 70. müfret ve 322. gazelin matla beyti, 55a’da “Şadağa vü zekât”ta yine aynı başlıkla divandaki 71. müfret, 55b’de “Şi’r” bölümünde aynı başlıkla divandaki 72. müfret ve 19. kasidenin 10. beyti, 56a’da “Şayf u temmûz” bölümünde divandaki 73. müfret, 58b’de “Tannâzî vü şühî” bölümünde “li-muharririhî” başlığıyla divandaki 74. müfret ve G 133/1, yine aynı sayfada “Taleb-i emr” bölümünde “li-mürettibihi Sa’dullâh-ı Ankaravî” başlıklı divandaki 75. müfret, 63b’de “Arz-ı hâl” başlıklı bölümde “li-mürettibihi Sa’dullâh İzzet” başlıklı, divandaki 76. müfret ve G 208/5, 65a’da “Uzlet”te “li-muharririhî” başlıklı, divandaki 77. müfret, 70b’de “Ġaflet” bölümünde “li-mürettibihi Sa’dullâh-ı Ankaravî” başlıklı, divandaki 78. müfret, 75a’da “Firib horden ü âverden” bölümünde “li-muharririhî” başlıklı, divandaki 83. müfret ve 148. gazelin 2. beyti alınmıştır. 75b’de “Feryâd u figân u âh u nâle” bölümünde “li-mürettibihi Sa’dullâh” başlıklı beyit sadece 139. gazelin 4. beytidir. 77b’de “Kahve vü duhân tenbâkû vü enfiyye vü berş ü afyon” bölümünde daha önce “Du’â” alınan kahve narhını arttıranlara beddua edilen 54. müfret alınır ama üstüne mükerrer yazılır. 76a’da “Zemm-i feres”te “li-mürettibihi Sa’dullâh” başlıklı beyit divanda da “Derzemm-i feres” başlığıyla 94. müfret olarak bulunur ve 22. kasidenin 6. beytidir. 89a’da “Mürüvvet”te “li-muharririhî” başlıklı, divanda 79. müfret ve G 327/2’dir. 92b’de “Müft ü meccân”da daha önce “Sevdâ vü cünûn u dîvâneğî” bölümünde alınan 63. müfret alınmış ama mükerrer olduğu bu sefer belirtilmemiştir. 94a’da “Minnet ü imtinân” bölümünde “li-muharririhî” başlıklı beyit, divanda 84. müfrettir. 95b’de “Muğbeçe vü duhter-i tersâ” bölümünde “li-mürettibihi Sa’dullâh” başlıklı, divanda olmayan şu beyit vardır:

*Dem-i vuşlatda açar sâkıını kim kat kat ilin̄
Şöyle tır şivede deyr-i Rûma da şüh katılın̄[?]*

Sonrasında bu beyite benzer divanda da 93. müfret olarak bulunan aşağıdaki beyit “li-mürettibihi” başlığıyla alınır.

*Getirip meclise bir dil-ber-i Rûm bir katılın̄
Lutf et ey pîr-i muğân nuql-i şarâba kat ilin̄*

100a'da "Nâzîk-dilî vü nâzîk-mizâcî"de "li-mürettibihi" başlıklı divanda olmayan şu beyit vardır:

*Nezm-i rû-şâf-ı derûnuz bir alay mevc-âsâ
Kâtre düşse tağıdır halka-i cem'iyetimiz*

Yine aynı sayfada "Nâzîkî vü nezâket nâzîk-tenî" bölümünde "li-muḥarrirîhi" başlıklı divanda 80. müfret, 102a'da "Nev-heves ü bü'l-heves" bölümünde "Sa'dullâh" başlıklı, divanda 81. müfret, 104a'da "Vecd ü semâ' ü ḥâlet" bölümünde "li-muḥarrirîhi" başlığıyla divandaki 82. müfret ve G 387/3, 105b'de "Herkes be-ḳadr-i ḥ'ıyeş giriftâr-ı miḥnet-est" başlıklı bölümde "Sa'dullâh-ı Anḳaravî" başlıklı divanda 87. müfret, 107a'da "Vuzûḥ-ı emr" bölümünde "li-muḥarrirîhi" başlıklı, divanda 86. müfret olan beyit vardır.

Konular bölümündeki Farsça beyitler ise ilk olarak 12b'de "Taḥkîr ü tezlîl ü ta'zîm ü tevḳîr"de "Sa'dullâh-ı Anḳaravî" başlığıyla divanda nun kafiyesindeki Farsça gazelden (Atik, 2016, s. 584) bir beyit ve yine aynı bölümde "Sa'dâ" başlıklı "güstâh" redifli divanda olmayan başka bir beyit vardır. Ardından 53b'de "Şûret ü taşvîr" bölümünde "li-mürettibihi Sa'dullâh-ı Anḳaravî" başlıklı ve 69b'de "Âşîḳ" bölümünde "li-mürettibihi" başlıklı her ikisi de divanda Farsça müfretlerde bulunan (Atik, 2016, s. 585) beyitler alınmıştır.

Konular bittikten sonraki ilk bölüm olan "Her mâdde ve eşyâya münâsîb ve maḥşûş" beyitlerde de sadece ikisinde "li-muḥarrirîhi" (divanda 99 ve 98. müfretler) başlığı kullanılsa da beyitlerin hepsi divanda mevcuttur. "Ḳapı beytidir" denilerek divanda 100. müfret, ardından "Hinto Araba beytidir" başlıklı yine divanda "Arabaya" başlıklı 25. müfret, "Yüz yasdığı beytidir" denilerek divanda 96. müfret, "Perde beytidir" başlığıyla divanda "Ḳapı perdesine" başlıklı 97. müfret, ardından "Zahr-ı kitâb beytidir" ve "Mürekkab beytidir" başlıklı divanda yine aynı başlıklarla olan (Atik, 2016, s. 585) Farsça 2 beyit, "Yelpâze" ve "Kezâlik" başlıklarıyla divanda 101. ve 102. müfretler alınır.

Müşkül ve gizli bir nüktesi olan beyitlerde de Sadullah İzzet, kendi 5 beytini örnek olarak verir. İlki 125a'da "Sa'dullâh" başlıklı, divanda 90. müfret iki nokta yani nükteli beyit olarak verilir:

*Dü engüşt ile bir süzen tutup ağıyar-ı bed-fercâm
İşâret eyledi te'dîb-i yâra dâğ-dâr oldum*

125b'de "Sa'dullâh" başlıklı divanda 92. müfret olan şu beyit üç noktalı olarak verilir:

*Yûsuf-ı zerrîn-resen geldi dikerken câmemi
Yûsufum gördüm o dem üç kerre kırdım yû sufi*

Bu beytin çok benzeri olan ve sadece divanın ikinci nüshası olan mecmuada bulunan 91. müfredin altında muhtemelen Sadullah İzzet, bu beytin müşkülünü "suf: ibrişim

ma'nāsına" "yū: vāhid ya'nī yek demekdir" "Yūsufum" kelimesinin altında da "maḥbūbdan kināye" şeklinde açıklar (Atik, 2016, s. 549, 848. dipnot).

129a'da "li-muḥarririhi" başlıklı üç noktalı, divanda 85. müfret olan şu beyit gelir:

*Sīnesin pençeleyip 'āşığı çāk etse sezā
Ruḳabāya o perī göstericek Keff-i ḥa[z]ib*

130a'da 3 üç noktalı, divanda 88 ve 89. müfretler olan şu beyitler gelir:

*Şāf olur āzādegānıñ pāyına rū-māl eden
Rūd pāy-ı serve yüz sürmekle vechin gösterir*

*Sirişk-i dīde eder naqş-ı ḥātırı izhār
Nühüfte-ḥaṭ suya düşdükte pek 'ayān okunur*

Sadullah İzzet, mecmuaya toplamda 5 kıta (1'i divanda yok), 1 rubai, 6'sı Farsça 75 beytini (3'ü divanda yok) almıştır.

Mecmuada şiiirleri bulunan Sadullah İzzet'in dedesi Mustafa Şeyhî hakkında şunlar söylenebilir: Âlim ve şair bir zat olan Mustafa Şeyhî, özellikle ilm-i nücuma meraklıdır ve kendisi de astrolojiye meraklı olan dönemin padişahı III. Mustafa tarafından İstanbul'a çağrılmış ve Üsküdar'da vefat etmiştir (Aktaran Atik, 2016, s. 16). Ârif Hikmet tezkiresinde küçük oğlu Ârif Efendi bahsinde verilen bu bilgiler dışında Fuat Bayramoğlu (1983), Hacı Bayram sülalesinden Saime Hatun'un Müderriszade Ahmed b. Abdurrahman b. Mehmed'le evliliğinden doğan 2 oğlundan biri (s. 114) ve Hacı Bayram sülalesinde Müderriszadeler kolunun kurucuları olduğunu, Mustafa Şeyhî'nin Abdülkerim ve Ârif Efendi adında 2 oğlu olup Ârif Efendi'nin babasının III. Mustafa ile münasebeti dolasıyla Enderun'a alındığını belirtir ve Millet Yazma Eser Kütüphanesi'nde bulunan mecmuada bulunan bir gazelini de örnek olarak alır (s. 115-116).

Bu mecmuaya Mustafa Şeyhî'den örnek olarak alınan şiiirlerin ilki 1a'daki ilk bölümde "emcednā Şeyhî" başlığıyla şu beyittir:

*Beni tāb-ı temüz-ı deşt-i 'işıyān kıldı leb-teşne
Zülāl-i feyzüñi kıl maḥz-ı lutfundan 'aṭā yā Rab*

Sonrasında ise 1b'de "Evşāf-ı kütüb ve esāmī-i kütüb" bölümünde "li-ceddinā Şeyhî el-meşhūr be-Müderriszāde" başlığıyla şu 19 beyit alınır:

*Ve lehu
Fenn-i mizānda olan şübheleri bir miqdār
Kesmeşe idi Hüsām Kāşī olardı düşvār
Ve lehu
İtmede feyz-i ḥayāt ṭālib-i taḥkīke yakīn*

Gūyiyā āb-ı hayāt menba'ıdır Muhyiddīn
 Ve lehu
 Şeb-i tārīk-i tahayyürde kalır mı dil-gır
 Ol ki destinde Fenārī gibi var şem'-i münir
 Ve lehu
 Şol kim evhām-ı şüküke bende-i nāşād olur
 Sa'y iderse feyz-i Kul Ahmed ile āzād olur
 Ve lehu
 Hıdmet-i tahrīre meşğul nüktesin hall itmede
 Hep fuḥūl 'abd-i mekātib gūyiyā Kul Ahmede
 Ve lehu
 Nice rahmetle du'ā kılmazsın
 Böyle te'lifi olan üstāda
 Ve lehu
 Fenn-i bahş içre bütün eşkālın
 Şaçığm kesdi Şaçaklızāde
 Ve lehu
 Tahkikde ādābıñ uşūliyle fūrū'ın
 Aşhāb-ı nazar içre imāmdır Hanefiyye
 Ve lehu
 Hanefiyye ki münā'atde çü hışn-ı muhkem
 Ceş-i tahkik-ile fetḥ eyledi mır-i efhem
 Ve lehu
 Tārīk-i Ka'be-i 'ilm ü kemāle şol ki 'āzimidir
 O rehde zıll-i rāhat aña bir Şemsiyye lāzımdır
 Ve lehu
 Taşavvurāne bedel bir müfid nüşha-i hayāl⁷
 Zihī taşavvur-ı bātıl zihī hayāl-i muḥāl
 Ve lehu
 Semt-i maşşūda selāmetle olunmazdı güzer
 Cüy-ı bahş üzre binā olmasa Taşköpri eger
 Ve lehu
 Bahşde olmamaç isterse nuḥūset-ālūd
 Ki gerek tālibe hem-dem [ola] şerḥ-i Mes'ūd
 Ve lehu
 Bu risāle ile Mevlānā Hüseyin-i pür-kemāl
 Kerbelā-yı bahşe icrā eylemiş āb-ı zülāl
 Ve lehu
 Hüseyiniyye ki bir ma'kūd lügazdır dürr-i güftārī

⁷ Vezin son tefilede aksar.

*Güzel hâll eylemiş Ferdî be-ferdâniyyet-i Bârî
Ve lehu*

*Bir mu‘ammâdır Hüseyniyye kim ehli söylemiş
Hağ bu kim hâll itmede Ferdî teferrüd eylemiş
Ve lehu*

*Şeb-i taḥşilde tenvîr-sâr genc-i ezhâna
Behâ yetmez Fenârî gibi bir şem‘-i dirahşâna
Ve lehu*

*Şuğl iden kesb ider a‘lâ derecât
Süllem-i ‘arş-ı uşûldür meraḳât
Ve lehu*

*Haṭ-âver olalıdan görmemişdim rûy-ı cânânı
Muḥaşşâ nüṣṣa-i mir‘ât şandım göricek anı*

32a’da “Düşnâm-ı yâr” bölümünde “emcednâ Şeyhî” başlığıyla şu beyit alınır:

*Kılmış du‘â bu mürde-i şemşîr ‘aşkına
Sögmüş o şûh-ı dil-keş ü şîrin-keâm baña*

66a’da “Akl u cünün u hikmet” bölümünde “li-ceddinâ Şeyhî” başlığıyla şu beyti vardır:

*Görüp câm-ı hilâl-i ‘ıydı ‘âlem gerçi ‘işretde
Benim ammâ ki ‘ıydım ol hilâl-ebrûyî rü’yetde*

72a’da “Gurûr u kibr” bölümünde “emcednâ Şeyhî Muştafâ Efendi” başlığıyla şu beyit gelir:

*Gurûr u câh u iḳbâl ile tebrîd eyleyen ḥalkı
Erir mânend-i berf elbette tâb-ı kahr-ı Yezdândan*

Konular bittikten sonra müşkül ve gizli bir nüktesi olan beyitlerde 130a’da “Muştafâ Şeyhî” başlığıyla üç noktalı, yani müşkül, şu beyit vardır:

*İ‘timâd eyleme nücûma şakın
Kim dimişler anıñ vebâli var*

Mecmuada Şeyhî’den toplamda 24 beyit alındığı görülür.

Mecmuanın Değerlendirilmesi

Birçok başlıktan oluşan bu mecmuada mürettibin örnek aldığı şiirler yakından incelendiğinde mürettibin şair seçimi ve sıralamasının en dikkat çekici olduğu bölümün 1a-b’deki dört halifenin ve sair ashab-ı kiramın evsafı bölümü olduğu söylenebilir. 1a’da Arapça Hz. Ali’ye ait 3 beyit vardır ve 1b’de “Şâh İsmâ‘il, Şâh Ṭahasb ve Sulṭân Selîm-i Ğâzî” başlıklı “yâ ‘Alî meded” redifli 3 Farsça beyit arka

arkaya gelir. Mecmuada sonraki bölümlerde Yavuz Sultan Selîm'den bir Farsça ve bir Türkçe beyit alınır. 16a'da "Sultân Selîm" başlığıyla "Cem'iyet der-beyt" bölümünde yanına kurşunkalemle x işareti konmuş Türkçe beyit şöyledir:

*İki gözüm Meriç Tunca gibi her yaña meyl itme
Koluñı boynuma arda şava yanından ağıyârı*

Yavuz Sultan Selîm'in Türkçe divanı olmadığı için perakende olarak tezkireler, mecmualar ve benzeri kaynaklarda bulunan Türkçe şiirlerinin tespiti zordur. Yukarıdaki beyite benzer, kaynaklarda Yavuz Sultan Selîm'e atfedilen beyitler şu şekildedir:

*İki gözüm Meriç ü Tunca gibi her yana akma
Koluñı boynuma ur da yeter salındun ellerle*
*Meriç u Tuncaveş akar ayagina gözüm y[aşı]
Koluñu boynuma ur da onulsun bagrım[ın başı] (Köksal, 2022, s. 87-88)*

Bunların dışında Mesihî'nin mecmuadaki beyitle nerdeyse tamamen aynı olan beyti de divanında şu şekilde geçer:

*İki gözüm Meriç ü Tunca gibi her yaña akma
Koluñı boynuma Arda yeter şalıñduñ ellerle (G 232/2)*

Sâbit'in aşağıdaki beytinde de Mesihî'de olduğu kadar olmasa da benzerlik devam eder:

*İki gözüm Meriç Tunca gibi bir yaña meyl itme
Koluñı boynuma arda şava ağıyârı yanuñdan (Müfret 55)*

Mecmuada Vahîd/Mahtûmî'nin (ö. 1732-33) önce kırmızı kalemle "serheng" başlığıyla ve yanına siyah mürekkeple "Vaḥîd" başlığı eklenerek 2a'da "Emîr ümerâ vü pâdişâh u vüzerâ" bölümünde 2 beyti alınır. Burada da ilk olarak "serheng" başlığı atılan, Belig'in *Nuhbetü'l-asar*'ında geçen serheng, yani çavuş olduğu dışında bilgi verilmeyen Vahid'in de Vahîd/Mahtûmî olduğu söylenebilir (Kahraman, 1995, s. 27).

*Vahîd, serheng
Vezîr ismini yâd itme vezr olur ḥâşıl
Ne ehl-i devleti endîşe kııl ne kâle getür (G39/6)
Ve lehu
Râhat ricâl-i devleti hiç bilmemekdür
Devlet ricâli râhatı hiç bilmemekdür (G66/1)*

Mecmuada 11b'de "Tecellî" bölümünde kaynaklarda bulamadığımız "Âşık Paşa" başlığıyla şu beyit alınır:

*Ŧururken bunca evhâm-ı hayâlât
Tecellî ide mi hağ nûr heyhât*

47a'da "Sevdâ vü cünûn u divâneğî" bölümünde "Deli Birâder" -Birader siyah ince kalemle eklenmiş- başlıklı, Âşık Çelebi'ye göre Gazalî'nin (ö. 942/1535 [?]) Deli Birader lakabını almasına sebep olan (Aktaran Gökay, 1994, s. 135) şu beyit alınır:

*Mecnûn belâ deştini geşt itdi ser-â-ser
Ġam-hâneme geldi didi hâlûñ ne birâder*

73b'de "Fâl" bölümünde iki Türkçe beyit dikkati çeker. İlk beyit "Ziyâ-yı Tebrîzî" başlıklı kaynaklarda bulamadığımız şu beyittir:

*Biliñ koçmağa itdim istihâre
'Azîzim fâlimiz geldi miyâna*

Arkasından "Sâ'ib" başlıklı, Ziyâ-yı Tebrîzî'nin hemen ardından geldiği için Sâib-i Tebrîzî'ye ait olabileceğini düşündüğümüz şu beyit vardır:

*Geh hayâl-i kadd geh zülf-i siyeh-fâm gelür
Kalmaz muşhaf-ı hüsninde elif lâm gelür*

Sâib-i Tebrîzî'nin yayımlanan Türkçe şiirlerinde (Kartal, 2002) olmayan bu beytin, kaynaklarda geçen Sâib mahlaslı, Sâatî-zâde Sâib (ö. 1600) (Aksoyak 2015), 18. yüzyıl şairlerinden Sâib Yahya Efendi (Ekinci, 2014) ve divan kâtibi Sâib'den (Kesik 2015) birine ait olma olasılığı da vardır.

Mecmuada örnekler sadece şair adı verilerek değil bazen de eser ve şair adı belirtilerek alınır. En fazla örnek beyit alınan eser, Sâlim'in 1215/1801'de 3. Selim'e sunduğu *Husrev u Şirin*'idir (Ayan Nizam 2013). 52a-b'de "Şem' ü pervâne" bölümünde "ez-Husrev ü Şirin-i Sâlim" başlığıyla 7 beyit, yine aynı başlıkla 67b'de "Acüz u 'avrat" bölümünde ise 16 beyitle mesneviden toplamda 23 beyit alınır.

İkinci eser ise Hâtifi'nin Yezdî'nin *Zafer-name*'si başta olmak üzere Timur'un hayatı anlatan kaynaklardan yararlanarak yazdığı (Öztürk, 1997, s. 468) "tarihî" *Timur-name*'sidir. Eserden "Timur-nâme-i Hâtifi" başlığıyla 36a'da "Rağîb" bölümünde 18 beyit, 38b'de "Rezm ü ceng" bölümünde 1 beyit olmak üzere 19 beyit vardır.

Müellifi belirtilmeden sadece eser ismi verilen alıntılara örnek ise Ali Çelebi'nin (ö. 1543-44) *Hümâyün-name*'sidir. Eserden, "Hümâyün-nâme" başlığıyla 15a'da "Temkîn" bölümünde Farsça bir beyit (Ali Çelebi, 2017, s. 320), 26a'da "Hıssat" bölümünde Farsça bir beyit (Ali Çelebi, 2017, s. 297) ve 53a'da "Şükûfe" bölümünde Türkçe bir beyit (Ali Çelebi, 2017, s. 305) olmak üzere 3 beyit alınır. Türkçe beyit şöyledir:

*Oturmuşlar reyâhîn dest-ber-dest
Külâhın egri giymiş lâle-i mest*

Mecmuada en çok örnek beyit verilen bölümlere bakıldığında ilk başta “Raķīb” gelir. 35b-36b arasında Türkçe ve Farsça 66 beyit alınan bölümde, Hatifi'nin *Timur-name*'sinden, Firdevsî'nin *Şeh-name*'sinden beyitler ve “Gazel-i Şabri” başlığıyla 4 beyit vardır. Sabrî (ö. 1645) divanında da “Gazel-i nakıs” başlığıyla 4 beyit olan (Çeçen, 2010, s. 458-459) gazelin 36a'daki matlaı mecmuada şöyledir:

*Cilve-rîz oldı livālar naħl-i dil-cūlar gibi
Aķdı leşker deştden deşte aķan şular gibi*

İkinci bölüm ise 77a-78a'da 4 kıta ve 2'si mükerrer 42 beyit alınan “Kahve vü duħān tenbākū vü enfiyye vü berş ü afyon” başlığıdır. Bu konu altında ilginç şiirlerden biri 77a'da I. Ahmed zamanında Nasuh Paşa (ö. 1614) tarafından kahvehanelerin kapatılmasına (Bostan, 2001, s. 204) işaretle “Naşūh Paşa kahve yasağ etdikde dimişler kıt'a” başlıklı kahvelerin neden kapatıldığına dair bilgi de veren şu kıtadır:

*Dirilüp bir yere geldi zürefā
Didiler kakhvemüz fütüh olsun
Bir dahı zemm ü ğiybet itmeyelüm
Tevbemüz tevbe-i Naşūh olsun*

Hemen ardından kahve ve Yemen bağlamında “Meħmed Efendi” başlıklı şu 2 beyit alınır:

*Nefesüñden senüñ ey kakhve meşām-ı cāna
Büy-ı Raħmān irişür belki Yemenden geldüñ
Aşinālık kokuşu geldi Üveysisin sen
Ya lemallāh sezerem semt-i Yemenden geldüñ*

Birinci beytin altına muhtemelen aynı hatla “İnni ecidü nefesi'r-Raħmānu min kıbeli'l-Yemen' hadiş-i şerifinden iktibās” ibaresi yazılmıştır. Kaynaklarda “Rahmanın nefesini Yemen'den alıyorum” hadisiyle Peygamberin Veyse'l-Karanî'yi kastettiğini ve onun Peygamber'i görmeden ondan manen feyz aldığı söylediği aktarılır. Bu olaydan sonra bu şekilde görmeden rüya yoluyla manevi eğitim alanlara Üveysî denmiştir (Tosun, 2013, s. 74). Attar'ın *Tezkiretü'l-Evliya*'sında da ve sonraki menkıbelerde de bu hadis tekrarlanır.

Bölüm başlığında çay olmamasına rağmen, 77b'de “Neş'e” başlıklı çayla ilgili şöyle bir beyit vardır:

*Ger müsāfir gele mihmān iderüz çay-ile biz
Telh-kām eylemezüz kimseyi deryā-ile biz*

Eğer başlıkta bir hata yoksa kaynaklarda, Neş'e mahlaslı başka bir şaire rastlayamadığımızdan bu beyit, mecmuada Farsça şiirleri de bulunan Türkçe şiirler de yazmış Tebrizli Abdürrezzak'a (ö. 1745 [?]) ait olabilir mi sorusunu akla getirir. Çayın

Türk ve Fars coğrafyasında tam olarak yaygınlaşması 19. yüzyılı bulmuşsa da 17. yüzyılın ikinci yarısında çayın kullanıldığına dair bilgiler vardır. Seyyah A. Oleriya, İsfahan'da 1630'da çay ile karşılaştığını ve çayın Özbek Tatarları tarafından Çin'den Pers ülkesine de getirildiğini anlatır (Abaşın, 2020, s. 172). Abdürrezzak'ın 1745 civarında öldüğü düşünülürse çay henüz yaygınlaşmasa da misafirleri ağırlamak için değerli bir ikram olarak beyitte yerini almış olabilir.

Mecmuadaki şair ve şiiirlere kısaca göz attuktan sonra bazı beyitlerin yanındaki "mim" işareti, tekrar alınan beyitlerin "mükerrer" ibaresiyle çoğunlukla belirtilmesi ve bazı beyitlerin kenarlarındaki düzeltmeler, istinsah edildikten sonra mecmuanın kontrol edildiğini gösterir. Örneğin 33b'de Nâilî'den alınan beyitte "iğbâli" kelimesi düzeltilerek "iğbâl" yazılır ve kenarda "şahiîh böyledir" notu düşülür. Ayrıca bazı beyitlerde bir kısmı kurşunkalemle, muhtemelen Ahmet Talat Onay tarafından yapılan, düzeltmeler de vardır.

Bunlar dışında hatalı yazılan bazı şiiirlerin, muhtemelen istinsah edilirken fark edilip karalamamak için hemen altında "te'kid" denilerek tekrar yazıldığı da vakidir. 67b'de Nâbî'nin, 73b'de Husrev ve İzzet Ali Paşa'nın, 72b'de Tâlib'in, 75a'da Sâib'in, 88a'da Kelîm'in, 96a'da Tâlib-i Brusevî'nin, 108a'da Vahîd'in beyti hemen altında "te'kid" başlığıyla tekrar yazılmıştır.

Bu kontrollere ve düzeltmelere rağmen, her mecmuada rastlanabilecek bazı şiiirlerde başlıkta verilen şairin hatalı olduğu görülür. Örneğin 24b'de "Hâne vü küy-ı yâr" bölümünde "Bâkî" başlıklı beyit Bâkî'ye ait değildir. Bu beyit, Âşık Çelebi'de İlahî mahlaslı Selman adında Vardar Yeniceli bir şaire (Âşık Çelebi, 2018, s. 146), Beyanî'de ise bu sefer İlahî mahlasından bahsedilmeden Vardarlı Selman'a ait örnekler arasında verilir (Beyani, 2017, s. 95). Beyit şöyledir:

*Sırrımı fâş eyledi ol nokta nokta hâller
Kumda oynasun begüm şimdengirü remmâller*

Mecmuada şairi verilmemiş 900'den fazla "Lâ" başlıklı şiiir bulunur. Bunların büyük çoğunluğu Farsça ve Türkçedir. 30'a yakını ise Arapçadır. Birkaçına muhtemelen Talat Onay tarafından şairleri yazılmışsa da büyük çoğunluğunun şairi belli değildir. Bunların tespiti, bazı veri tabanları olsa da mecmua çalışılırken en zor ve problemlili kısım olacaktır.

Mecmuanın değerlendirilmesi hakkında son sözleri Ahmet Talat Onay'a bırakacak olursak ona göre bu mecmua "bir lugat kitabı yazacak" ve "müntehabat mecmua"sı tertip edecek gayretli biri için güzel bir başlangıç olabilir, "fakat Türkçe ve Farsça şiiirleri kontrol ve 'Lâ' işaretli beyitlerin sahiplerini kain şartıyla."

Sonuç

19. yüzyılda yaşamış, şiire meraklı, divan sahibi ve astrolojiye dair eserleri olan Sadullah İzzet, bu mecmuada harf sırasına göre belirlediği konular altında Türk ve Fars şairlerinden örnek beyitlerle oldukça zengin ve emek mahsulü bir “eser” ortaya koymuştur. Mecmuada Sadullah İzzet’in çoğunluğu divanında bulunan şiirleri bazen muharrir, bazen mürettip başlıklarıyla bazen de mahlaslarıyla karşımıza çıkar. Ayrıca dedesi Mustafa Şeyhî’nin kaynaklarda bulunmayan şiirlerini de mecmuaya kaydederek günümüze ulaşmasını sağlamıştır.

19. yüzyılda Sadullah İzzet tarafından derlenen bu tematik mecmua, Osmanlı’nın son döneminde naiblik ve benzeri görevlerde bulunan merkezden -İstanbul’dan- uzakta bir şairin kimleri ve neleri okuduğunu/kaydettiğini göstermesi açısından önemlidir. Farsça örnek beyitlerde en çok örneğin sebk-i Hindi şairi Sâib-i Tebrîzî’den ve Türkçelerde hikemi şiirin üstadı Nâbî’den olması Sadullah İzzet’in şiir zevkini de ortaya koyar. 460’dan fazla şairin olduğu mecmuada özellikle “Lâ” başlıklı beyitlerin hangi şairlere ait olduğu belirlenirse bu sayının daha da artacağı muhakkaktır. Ayrıca mecmuanın hem Farsça hem de Türkçe şiir yazar Sâib, Neş’e, Vahîd gibi şairlerden örnekler bulundurması Anadolu ve Doğu sahasının edebî iletişiminin 19. yüzyıla kadar kopmadığını göstermesi bakımından da değerlidir. Özellikle tematik mecmuaların güzel bir örneği olan bu emek mahsulü mecmuanın daha ayrıntılı bir çalışmayla incelenip değeri tam olarak ortaya konulmalıdır.

Etik Kurul İzni

Bu çalışma için etik kurul izni gerekmemektedir. Yaşayan hiçbir canlı (insan ve hayvan) üzerinde araştırma yapılmamıştır. Makale edebiyat sahasına aittir.

Çatışma Beyanı

Makalenin yazarı, bu çalışma ile ilgili taraf olabilecek herhangi bir kişi ya da finansal ilişkisi bulunmadığını, dolayısıyla herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığını beyan eder.

Destek ve Teşekkür

Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluşun destek alınmamıştır.

Kaynaklar

- Abaşın, S. (2020). Orta Asya'da çay: XVIII-XIX. yüzyıllarda bir içeceğin tarihi. (M. Önder Duran, Çev.). *Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi / Journal of Turkish History Researches*, 5/2, 170-205.
- Aksoyak, İ. H. (2014). Sâib, Saati-zâde Ali Çelebi. *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*.
<http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/saib-saatizade-ali-celebi>
- Ali Çelebi, Filibeli Alâaddîn (2017). *Hümâyûn-nâme*. (Tuncay Bülbül, Haz.). TUBA.
- Âşık Çelebi (2018). *Meşâ'irü'-ş-su'arâ*. (Filiz Kılıç, Haz.). Kültür Bakanlığı.
- Atik, A. (Haz.) (2016). *Müderrişade Sadullah İzzet divanı*. Simurg.
- Ayan Nizam, E. (2013). Sâlim, Seyyid Mustafa Sâlim Efendi. *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*.
<http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/salim-seyyid-mustafa-salim-efendi>
- Aydın, Ş. (2015). Ziya Paşa'nın Harâbât'ında Fars şiiri ve Farsça söyleyen şairler. *Nüşa* (41), 159-170.
- Bayramoğlu, F. (1983). *Hacı Bayram-ı Veli: yaşamı-soyu-vakfı*. TTK.
- Beyani (2017). *Tezkiretü'-ş-su'arâ*. (Aysun Sungurhan, Haz.). Kültür Bakanlığı.
- Bostan, İ. (2001). Kahve. *TDV İslâm Ansiklopedisi* c. 24. TDV Yayınları, 202-204.
- Çeçen, M. K. (2010). Sabrî Mehmed Şerîf: Hayatı, sanatı, divanının tenkitli metni ve tahlili. (Tez No. 253985) [Doktora tezi, Fırat Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/giris.jsp>
- Ekinci, R. (2014). Sâib, Hasan Fâzıl-zâde Yahyâ Efendi. *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*.
<http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/saib-hasan-fazilzade-yahya-efendi>
- Gökyay, O. Ş. (1994). Deli Birader. *TDV İslâm Ansiklopedisi* c. 9. TDV Yayınları, 134-135.
- Gürbüz, M. (2012). Şiir mecmûaları üzerine bir tasnif denemesi. *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları VII, Mecmua: Osmanlı Edebiyatının Kırkambarı*, (Hatice Aynur, Müjgan Çakır, Hanife Koncu, Selim S. Kuru, Ali Emre Özyıldırım, Haz.). Turkuaz Yayınları, 97-113.
- Kahraman, B. (1995). Vahîd Mahtûmî: Hayatı, eserleri, edebî kişiliği ve eserlerinin tenkitli metni, cilt 1-2. (Tez No. 42412) [Doktora tezi, Selçuk Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/giris.jsp>

- Kaplan, M. & Akpınar, Ş. (2021). Millî kütüphane 06 Mil Yz Fb 402'de kayıtlı bir şiir mecmuası. *Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature*, 7/4, 821-846. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1786313>
- Kartal, A. (2002). Sâ'ib-i Tebrîzî ve Türkçe şiirleri. *Türk Kültürü İncelemeleri* (7), 209-238.
- Kesik, B. (2015). Sâ'ib, Sâ'ib-i Kâtib. *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/saib-saibi-katib>
- Köksal, M.F. (2022). *Savaşta Yavuz şiirde Selim: Yavuz Sultan Selim ve şiirleri*. Muhit Kitap.
- Öztürk, M. (1997). Hâtifi. *TDV İslâm Ansiklopedisi* c. 16. TDV Yayınları, 468.
- Sadullah İzzet. *Mecmua-i ebyat*. Milli Kütüphane 06 Mil Yz C 20.
- Sadullah İzzet. *Mecmua*. Millet Yazma Eser Kütüphanesi AESRY 111.
- Uzun, M. (2003). Mecmua. *TDV İslâm Ansiklopedisi* c. 28. TDV Yayınları, 265-268.
- Tosun, N. (2013). Veysel Karanî. *TDV İslâm Ansiklopedisi* c. 43. TDV Yayınları, 74-75.